

Esperanto-nytt 3/2000

Esperanto i dagens verden

ESPERANTO ER forlengst etablert som et levende språk, som fungerer like bra som andre språk - bedre på noen områder - til mange praktiske og kulturelle formål. Men det er altfor lite brukt. Hvilke funksjoner vil det kunne oppfylle i dagens verden ved å bli tatt i bruk i større grad? Det har vært en del høyttenkning om dette spørsmål i esperantopressen i den siste tiden.

Språk som identitetsbærer

Den første funksjonen til et språk er å formidle et budskap, et spørsmål, et ønske - det kan være å formidle nyheter, spørre om veien, overføre kunnskap. Men et språk har ofte også en annen funksjon: å være bærer av en kultur, en nasjonal selvforståelse, eller et uttrykk for identiteten til en nasjon eller etnisk gruppe.

Forskjellen kan illustreres med et eksempel. En medarbeider ved det esperantospråklige kultursenteret i La Chaux-de-Fonds i Sveits skriver:

Nylig innførte den sveitsiske kanton Zürich engelsk som første fremmedspråk istedenfor fransk. I Sveits må de tysktalende lære fransk og de fransktalende tysk av hensyn til nasjonens enhet og samhold, etter en grunnlovsbestemmelse. Med andre ord betraktes språket i første rekke som identitetsskapende, og nødvendig for nasjonalstatens overlevelse og utvikling. Og den obligatoriske skolen (likesom den obligatoriske militærtjenesten) er grunnleggende for nasjonalstaten.

Elevene (og foreldrene og skolefolkene) som krever innføring av engelsk ser på språk først og fremst som kommunikasjonsmiddel. De mener at den fremtidige yrkesutøveren vil komme til kort i karrieren sin uten engelsk. Med andre ord er individets økonomiske interesse viktigere enn kollektivets identitet.

I den nåværende debatten i Sveits møtes disse to ulike språkopfatningene, som knyttes til to ulike utdannelsesprosjekter. Den samme motsetningen kommer til uttrykk i EU. (1)

Esperanto er på den ene siden et kommunikasjonsmiddel: et nøytralt fellesspråk som muliggjør kontakt over landegrensene og som i internasjonale organer kunne spare store utgifter til oversettelse og tolking. Men helt fra den første tiden har det også hatt en identitetsskapende funksjon for mange som bruker det, som et vennskapens og solidaritetens språk, som bærer av en (uskrevet) ideologi om fred og forsoning mellom folkeslag.

Også for Zamenhof selv var esperanto langt mer enn et redskap for praktisk kommunikasjon. Da han utformet esperanto, var han en ung mann i 20-årene, med en visjon om å forene menneskeheten, som han selv uttrykte det. Han levde seg inn i det nye språket sitt og prøvde det ut ved å oversette verker fra verdenslitteraturen (inkludert hele Det gamle testamentet), mens det ofte har vært etablerte språkvitenskapsmenn og formelt oppnevnte komiteer som har stått for de konkurrerende forslag som siden har vært lansert (Ido, Novial, Interlingua ...). Det er nærliggende å se en sammenheng med Zamenhofs dypfølte engasjement, når esperanto fikk en verdensomspennende oppslutning, mens de andre prosjektene, skjønt språkteknisk sett fullt brukbare, ikke har slått igjennom på samme måten.

Det har vært vanlig å fremheve esperantos rolle som redskap for å muliggjøre kommunikasjon over landegrensener, mellom folk med forskjellige morsmål. Men i dag dekker etter hvert andre språk delvis den funksjonen: tysk og russisk i Øst-Europa, swahili i Øst-Afrika, og i flere verdensdeler engelsk, ikke minst som fagspråk. I denne nye situasjonen er det aktuelt å rette større oppmerksomhet mot esperantos egenart, det som skiller det fra andre språk i internasjonal bruk. På den ene siden har esperanto den praktiske fordelen at det er lettere å lære enn nasjonalspråk, fordi alle reglene - fonetiske, grammatiske, semantiske - gjelder (nesten) uten unntak, og ordforrådet er overkommelig (takket være den utstrakte bruken av affikser).

I tillegg har vi den prinsipielle, eller etiske fordelen, at esperanto er nøytralt, til forskjell fra nasjonalspråk, som noen har fordelen av å ha som morsmål, mens andre må streve i årevis med å lære det som fremmedspråk, og likevel aldri oppnå å beherske det som en innfødt. Dette betyr også at den som bruker esperanto ikke risikerer å radbrikke andres morsmål - et annet kulturspråk - men står fritt til å uttrykke seg på esperanto på grunnlag av grunnreglene for språket.

Det ligger også et politisk aspekt i dette. Josef Országh, professor ved universitetet i Mons-Hainaut (Belgia), ser på situasjonen i Europa:

Med engelsk som felles språk vil Europa bli et vedheng til USA. Europeerne vil bli tvunget til å forlate kulturen sin for «effektivitetens» skyld, ettersom bare innfødte engelsktalende i siste instans vil være borgere med fulle rettigheter; de øvrige vil bli annenrangs på arbeidsmarkedet.

Hvis vi ser på situasjonen mer på avstand, konstaterer vi at felles valuta og til og med et sosialt Europa har liten betydning sammenlignet med valg av et språk som alle europeere vil kunne betrakte som sitt, uten å gi privilegier til noen folkegruppe. Dette er grunnlaget for vår identitet, som Europa bygges på. Ifølge dette synet er det ikke likegyldig hvilket språk som velges. Det er et valg som langt overgår spørsmålet om kommunikasjonsmiddel. Det er et valg som er bestemmende for fremtiden: underkastelse overfor en fremmedmakt eller solidaritet og likeverdig samarbeid. [\(3\)](#)

Prof. Humphrey Tonkin, tidligere leder for Verdensforbundet, går så langt som til å si at

Kanskje er tiden kommet til å forsvare esperanto overfor verden ikke ved at det er et nyttig språk å kunne, men ved at det er som et dikt som forandrer ens verdensanskuelse. [\(2\)](#)

Konklusjonen er at det kan se ut som om det er verdt å fremheve disse aspekter ved språksituasjonen når esperanto presenteres i verden slik den utvikler seg i dag.

Indirekte nytte av esperanto

Det må bare tilføyes til slutt at det ikke må glemmes at esperanto også har store muligheter når det gjelder indirekte bruk - å fungere i andre språks tjeneste. Aktuelle områder er språkundervisning i skolen og totrinnsversetning.

Begge har flere ganger vært presentert i *Esperanto-nytt*, men kort oppsummert:

Å innføre esperanto i skolen som første fremmedspråk har betydelig overføringsverdi for senere innlæring av andre språk. En rekke eksperimenter viser at det til og med kan lønne seg å ta timer fra f.eks. franskundervisningen for å begynne med esperanto: Det gir bedre franskkunnskaper til slutt. Grunnen er at elevene lærer forttere å uttrykke seg på et regelmessig språk som esperanto og kan komme forttere i gang med f.eks. brevveksling med jevnaldrende i utlandet. Det gir både språklig selvtillit og generelle språkerdigheter, som etterpå kan overføres til fransk.

Den andre indirekte anvendelsen av esperanto er ved totrinns oversettelse, som blir mer og mer aktuelt i EU når det stadig utvides til flere land og flere språk. Direkte oversettelse i alle retninger mellom et tyvetalls språk blir etter hvert helt uoverkommelig. Det gjelder både tolkning på møter og oversettelse av dokumenter som skal foreligge på alle medlemslandenes språk.

Esperantos regelmessige struktur gjør det ypperlig egnet som mellomspråk i automatisk maskinoversettelse, slik det har vært vist ved et nederlandsk forskningsprosjekt*. Bruk av mellomspråk i tolkning ville også redusere utgiftene betydelig, og samtidig gjøre det mulig å opprettholde prinsippet om alle de aktuelle språkenes likeverdighet og således unngå diskriminering av de mindre språkene.

*DLT. (Se *Esperanto-nytt* 2/1988)

(1) «Noor Weg» i *Heroldo* 13, p.1

(2) *Esperanto* sept. p 143

(3) *La Domo* 28

eBokhandel med esperanto

Allerede nå er den første esperanto eBokhandel åpnet på Internett. Elektroniske bøker vil etter manges mening snart komme til å erstatte vanlige papirbøker fordi de er billigere å produsere og distribuere.

Asbjørn Lindh

Alice i Eventyrland er en av bøkene som kan hentes ned i esperanto-oversettelse.

Alle kan alt i dag lese elektroniske bøker på sin egen datamaskin, men det er klart at det er slitsomt og upraktisk å lese en hel bok på en vanlig skjerm. Det virkelige gjennombruddet kommer først når eBokleserne blir allemannseie - men det kommer snart fordi 60% av utsalgsprisen for en normal «papirbok» spares inn ved å gi den ut elektronisk.

Høye forsendelseskostnader

Esperanto har en rik litteratur. Det finnes fullgode oversettelser av for eksempel Ibsen, Shakespeare og Goethe, foruten adskillig litteratur originalt skrevet på esperanto, og det gis stadig ut nye bøker på det internasjonale språket. Men siden esperanto er internasjonalt i sin karakter, bor det esperantotalende spredt rundt i hele verden. Dette gjør distribusjonen av bøker på esperanto relativt kostbar.

eBokhandel

Ved det svenske nettstedet [Interreta Esperanto Centro](http://interreta.esperanto.centro) har man allerede klart å overkomme dette problemet ved å opprette en egen eBokhandel med bøker på esperanto. Den elektroniske boktavlen - man leter fortsatt etter et bedre navn på norsk - inneholder over 50 boktitler som kan finnes på <http://esperanto.nu/eLibrejo>

Alle bøkene som foreløpig er lagt ut, kan lastes ned gratis. Blant titlene som presenteres finnes hele Bibelen på esperanto og flere svenske forfattere (Astrid Lindgren, Selma Lagerlöf, August Strindberg m.fl.), foruten barne-, poesi-, teater- og filosofibøker (Platon).

Esperanto-symfoni

Moravia symfoniorkester uroppførte i byen Olomouc (Tsjekkia) i oktober en symfoni for mezzosoprano og orkester av den amerikanske komponisten David Gaines. Tekstene som synges er på esperanto og er delvis av Zamenhof, språkets opphavsmann.

David Gaines er internasjonalt kjent som komponist: Han har doktorgrad fra Johns Hopkins-universitetet i USA, flere universitetsdiplomer og har vært gjestekomponist ved universitetet i York, Reykjavik-konservatoriet og det internasjonale musikkseminaret i Stara Zagora, Bulgaria.

Komponisten var til stede under urfremføringen, som fikk en varm mottakelse, og han ble gledelig overrasket over at den fikk et større publikum enn det ville ha fått i USA.

[Austria Esperanto-Revuo 10-12/2000; La Ondo 12/2000;

<http://www.peabody.jhu.edu/cons/alumni/alla-breve/>

Polen:

Esperanto anerkjent av departementet

Esperanto er anerkjent som arbeidsspråk for omvisningspersonale og reiseledere i Polen, etter at det offisielle kunngjøringsbladet meldte 24. august at sluttattester fra det esperantospråklige *Internasjonale Studiet om Turisme og Kultur* i byen Bydgoszcz er godkjent av undervisningsdepartementet som offisielle dokumenter.

Dette er den første lovgivning i Polen om esperanto etter de politiske omveltningene i 1991.

I Norge er esperanto godkjent som omvisningsspråk, og Oslo kommune har to ansatte med rett til å bruke esperanto.

[e-post 27.11.00

Diskusjoner på nettet

For den som har datamaskin, med tilknytning til nettet, er det ikke vanskelig å praktisere esperanto i dag: Det er i det siste vokst fram en betydelig flora med diskusjonsgrupper på esperanto på nettet. Foruten et titalls lister som går på sentrale temaer i bevegelsen eller om selve språket, er det over 50 som har med bevegelsen i bestemte land eller områder å gjøre, ca 30 om spesielle områder, f.eks. turisme, speidere, medisin, politikk og enda et 40-talls uklassifiserte lister. Men ingen oversikt over alle listene kan gjøre krav på å være fullstendig, da det hele tiden blir opprettet nye.

Svensk firma velger esperantonavn

Det har stått en melding i pressen om at Telia InfoMedia Reklam AB den 25. september 2000 har meddelt kundene sine at de skifter navn til Eniro Sverige AB. De skriver: 'Eniro är vårt nya koncernnamn. *Eniro* betyder tillgänglighet på esperanto.'

[Svensk Esperanto-nytt på Internett 28.9.00

Det er hyggelig at firmaet velger et navn på esperanto. Men oversettelsen er ikke riktig. Eniro betyr inngang (av *en* = inn og *iri* = å gå).

Blikktrommen på esperanto

Den berømte romanen *Blikktrommen* av Nobelprisvinneren Günter Graß er nå kommet i esperantooversettelse. Boken er på hele 536 sider i en praktinnbinding. Oversetteren, Tomasz Chmielik, har hatt en stor utfordring ved at flere av romanens figurer taler forskjellige dialekter, men det har lyktes ham å gjengi dette ved å variere stilen i esperantooversettelsen.

[NUN (svensk Internet) 27.11.00

Medlemskap i Norsk Esperanto-Forbund

er åpent for alle som støtter arbeidet for esperanto.

Medlemsbladet *Norvega Esperantisto* kommer seks ganger årlig, og er på ca 24 - 30 sider, A5. Innholdet er for det meste på esperanto, men viktige opplysninger blir gjengitt på norsk. Medlemmene får også Esperantonytt.

Årskontingenten er 250 kr. (for ungdom under 30 år: 150,-) for 2001. Skriv eller ring for å få lokale kontaktadresser eller andre opplysninger.

Har du lyst til å lære esperanto?

På Esperanto-kontoret på Sinsen i Oslo har vi lærebøker og ordbøker (be om å få en oversiktsliste) og gratis minibrevkurs. De lokale gruppene arrangerer kurs etter behov og det er også kurs på Internett. (www.esperanto.no).

bruke innhold fra denne siden uten

tillatelse fra forfatteren.